

SECTION 7. WORLD TRENDS IN MODERN JOURNALISM

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-489-4-17>

THE WORK OF JOURNALISTS DURING THE WAR: RISKS, ETHICS AND INFORMATION IN UKRAINE

РОБОТА ЖУРНАЛІСТІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ: РИЗИКИ, ЕТИКА ТА ІНФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ

Bakaievych K. O.

*Postgraduate Student at the Department
of Journalism and New Media
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan
University
Kyiv, Ukraine*

Бакаєвич К. О.

*аспірант кафедри журналістики
та нових медіа
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

Війна Росії проти України змінила суспільство – і всі його інститути, вона в різних формах торкнулася як кожної людини в нашій країні, так і усіх суспільно-політичних та економічних структур. Особливі зміни відбулися в журналістиці, оскільки журналістика під час війни відіграє ключову роль у формуванні громадської думки, висвітлює події, від яких фактично залежить існування нації, виконує функцію управління масовими емоціями і сподіваннями. Важкі часи вимагають складних рішень, журналістам довелося адаптуватись під нові умови, відбувся перегляд журналістських стандартів, зміни неможливо не помітити. Війна змінює журналістську діяльність, яка набуває рис журналістики соціальної відповідальності, що означає в умовах війни моральне право на фільтрацію матеріалу і певні обмеження [1].

Медіаекспертка та виконавча директорка Національної Асоціації Медіа Катерина М'яснікова звернула увагу на зростання самоцензури серед українських медіа під час війни. Деякі важливі теми, наприклад корупція, не висвітлюються в повному обсязі, аби не підірвати єдність суспільства та не створювати негативного впливу на державні інститути.

Не маючи змоги симетрично змагатися в інформаційному протистоянні з РФ через незіставні фінансові та інші можливості, представники українських засобів масової інформації й масової комунікації

можуть і повинні сприяти підвищенню медіаграмотності громадян, забезпечувати достовірність та належну якість публікацій за допомогою фактчекінгових методик і ресурсів, дотримуватися стандартів журналістської етики та якісної преси, промоувати діяльність офіційних дипломатів та прояви «народної» дипломатії, інформувати громадян про фейкові новини для мінімізації деструктивного впливу викривленої, спотвореної або й цілком неправдивої інформації, активно використовувати й пропагувати світовий досвід у боротьбі із зовнішньою інформаційною агресією [2].

Воєнні реалії підсвітили проблеми, пов'язані із дотриманням професійних стандартів і журналістської етики. Ціна журналістської помилки значно зросла. Українські медійники можуть навіть ненавмисно стати учасниками ворожих інформаційно-психологічних операцій. Тому етика й журналістські стандарти набули більшої ваги, і їхнє порушення ще більше завдають шкоди.

З іншого боку, воєнний стан і загальна ситуація в країні змушують медіа порушувати деякі з журналістських стандартів. Таким чином, медіа часто вимушено нехтують стандартом оперативності, коли йдеться про наслідки обстрілів. Як наслідок – недотримання стандартів призводить до падіння довіри до медіа, яка спостерігається останнім часом [3].

Один із ключових міжнародних стандартів – від питання саморегулювання медіа держава має бути якомога далі. Це може бути дуже серйозним інструментом впливу на свободу слова і на журналістську діяльність. Питання журналістських стандартів і професійної етики мають розв'язувати перш за все самі медійники – редактори-мастодонти, журналісти-практики, які працюють «у полі».

Єдиної європейської моделі журналістського саморегулювання нині не існує. Наприклад, у Данії така модель базується на ухвалених законах і робота етичної комісії регламентується законами. В низці інших країн саморегулювання побудовано на членстві всіх чи майже всіх журналістів в одній журналістській організації або коаліції таких організацій. Всі моделі кардинально різні.

Необхідне розумне розмежування сфери дії регуляції, співрегулювання і саморегулювання. Новий Закон «Про медіа» передбачає співрегуляцію в медіасфері, але не визначає галузей, органів і способів, в якій вона відбуватиметься.

Закон «Про медіа» містить таку норму, про яку мало говорять [7]. Вона з'явилася на прохання Комісії з журналістської етики. Тепер представники медіа зобов'язані дотримуватися Кодексу етики українського журналіста, тобто, що журналістські стандарти є обов'язковими і мають певну імперативну силу для професійних журналістів.

Юридичної відповідальності за порушення цієї норми не передбачено. Водночас наявність цієї законодавчої норми даватиме суду змогу оцінювати її дотримання в разі розгляду позовів про захист честі та гідності.

На якість роботи українських медіа в воєнних реаліях впливають і умови, в яких вони працюють. Журналісти фізично не захищені, немає стійкості медіа, тому не можна говорити і про професійну, якісну журналістику і доступ громадян до інформації в повній мірі.

Уміння працювати в умовах війни стає не лише професійною задачею, але і моральною місією для журналістів у сучасному світі. Робота в екстремальних умовах вимагає від журналістів гнучкості та високого рівня професіоналізму. Здатність пристосовуватися до непередбачуваних обставин та збереження високих етичних стандартів роблять їх невід'ємною частиною інформаційного простору в умовах військового конфлікту [8].

Медіа та журналісти на окупованих територіях – окрема тема. Їм загрожує ще більша небезпека. Дотримання журналістських стандартів українським журналістом на окупованих РФ територіях призводить до ув'язнення, а іноді й убивства журналіста.

Відтік кваліфікованих фахівців з медіа та PR-індустрії є одним з викликів, спричинених війною в Україні. На медіаринку спостерігається нестача кадрів через мобілізацію працівників, особливо технічного персоналу, який раніше відповідав за налаштування систем оповіщення та передавачів.

Водночас значна частина комунікаційних фахівців, які виїхали на початку війни, знайшли роботу в Західній Європі. Це створює додаткові труднощі для галузі, оскільки вона втрачає професійні кадри, необхідні для подальшої діяльності.

Варто відмітити важливість збереження гіперлокальних та регіональних українських медіа, які є основою для обговорення проблем на рівні громад. Їх зникнення призводить до відсутності віртуальних майданчиків для розв'язання місцевих питань.

Проте, позитивні зміни також відбуваються. Моніторинги інформаційного простору від ІМІ демонструють [9], що за останні два роки ситуація з дотриманням професійних стандартів журналістами покращилася. У зв'язку зі скороченням рекламного ринку, медіа почали виживати на гранти. Гранти, як відомо, передбачають звітність, дотримання певних етичних правил і стандартів.

Література:

1. Zrazhevskа N., Zaika V. How the work of a Ukrainian journalist changed during the war. *Integrated communications*. 2023. Vol. 15, no. 1. P. 68–77. URL: <https://doi.org/10.28925/2524-2644.2023.159> (date of access: 25.09.2024).
2. Zhuhai V., Tarasuk V. Features of journalists' work in the conditions of information war. *Obraz*. 2018. Vol. 1(27). P. 128–139. URL: [https://doi.org/10.21272/2415-8496-2018-1\(27\)-128-139](https://doi.org/10.21272/2415-8496-2018-1(27)-128-139) (date of access: 25.09.2024).
3. Мельник Р. КМІС: За рік довіра українців до українських ЗМІ впала вдвічі. *detector.media*. URL: <https://detector.media/infospace/article/220713/2023-12-18-kmis-za-rik-dovira-ukrainsiv-do-ukrainskykh-zmi-vpala-vdvichi/> (дата звернення: 25.09.2024).
4. Медіа часто обирають мовчання задля єдності – експертка про посилення самоцензури – Букви. *Букви*. URL: <https://bukvy.org/media-chasto-obuyayut-movchannya-zadlya-yednosti-ekspertka-pro-posylennya-samocenzury/> (дата звернення: 25.09.2024).
5. Відтік кваліфікованих кадрів із медіа та піару є одним з викликів війни в Україні – експерт – Букви. *Букви*. URL: <https://bukvy.org/vidtik-kvalifikovanyh-kadriv-z-media-ta-piaru-ye-odnym-z-vyklykiv-vijnyv-ukrayini-ekspert/> (дата звернення: 25.09.2024).
6. Крайня В. «Бути етичним означає бути захищеним». Чому під час війни саморегуляція і стандарти зберігають журналістів і журналістику. *detector.media*. URL: <https://detector.media/community/article/223674/2024-03-01-buty-etychnym-oznachaie-buty-zakhyshchenym-chomu-pid-chas-viynu-samoregulyatsiya-i-standarty-zberigayut-zhurnalistiv-i-zhurnalistyku/> (дата звернення: 25.09.2024).
7. Про медіа: Закон України від 13.12.2022 р. № 2849-IX: станом на 11 лют. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (дата звернення: 25.09.2024).
8. Чернікова К., Афанасьєва О. Журналістика під час війни. Як журналістам працювати в умовах бойових дій. *UNIVERSUM* / Січень 2024. 4. С. 135–137. URL: <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/695>
9. Інститут масової інформації. *Інститут масової інформації*. URL: <https://imi.org.ua/> (дата звернення: 25.09.2024).